

שיחה שבועית מאת הרב אביגדר נבנצל שליט"א פרשת ויצא תשס"א אין עוד מלבדו

אבל מה הוא רוצה מהרועים? מדוע אומר הוא להם "השקו הצאן ולכו רעו"? הרי הוא רואה בעיניו ש"האבן גדלה על פי הבאר", וא"כ לבבו ודאי מבין שלרועים העומדים שם אין אפשרות לגלול אבן שכזו בכוחות עצמם! ולומר שטעה באומדן מידת כוחם של הרועים, הוא דבר שאי אפשר לאומרו. וכי חכם גדול ונביא ה' כיעקב אבינו יטעה בדבר זה?

ניתן להסביר את הדברים ע"פ דברי מורי ורבי הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל. הגר"ח שמואלביץ היה מסביר, שפ"ח הגדול של יעקב לא כח גופני היה, אלא כח רוחני. וראיה הביא לכך, מלשון הפייט בתפילת הגשם (כמנהג האשכנזים): "תִּדְרֹג לְבָב וְגַל אֲבָן מִפִּי בָּאָר מִיָּם". לא "עשה שריר וגל אבן", אלא "תִּדְרֹג לְבָב וְגַל אֲבָן". לאמר: לא בכח הזרוע הצליח יעקב אבינו לגלול את האבן, אלא ע"י שיחד את לבו לאביו שבשמים (ע"י "שיחות מוסר" להגר"ח שמואלביץ זצ"ל, תשל"א מאמר ה'). יחוד לב זה, מהו? - יחוד לב זה, הוא חיזוק ההכרה בכך ש"אין עוד מלבדו ית' שום כח בעולם... ומבטל בלבו בטול גמור, ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא... וממילא יתבטלו מעליו כל הכחות והרצונות שבעולם" (נפש החיים, ש"ג פ"ב). לאחר שכל הכוחות שבעולם מבוטלים ומאופסים, אין עוד כל בעיה להרים אבן כבדה. הרי אין עוד לשום כח בעולם השפעה ושליטה על יעקב, גם לא לכח המשיכה של הארץ, וא"כ משקל האבן איננו משמעותי עוד. היה יכול אז להרים גם אבן כבדה הרבה יותר מאותה אבן שהיתה שם, שאין בכח שום בן אנוש להרימה, שכן "אין עוד מלבדו", וא"כ הכל אפשרי. איך מגיעים למדרגה כזאת? ע"י ישיבה רבת שנים באהלו של יצחק אבינו ובאהלו של עֶבֶר. אחרי עבודה רבת שנים בתורה ובאמונה, מגיע יעקב למדרגה גבוהה זו של "יחד לב".

ואולם גם אחרי הסבר זה, עדין קשה לכאורה הקושיה שהקשנו לעיל: מה רוצה יעקב מן הרועים? הרועים הרי לא למדו אצל יצחק אבינו, גם לא אצל עבר, ואינם אלא סתם עובדי ע"ז, איך הוא יכול א"כ לבוא בטענות אליהם, על שאינם גוללים את האבן מעל פי הבאר? הרי הדבר למעלה מכוחם, הן הגופני והן הרוחני. על כרחך צ"ל, שגם בן נח שעובד ע"ז, אם רק ירצה יוכל להגיע למדרגה הזאת, גם אם לא למד שנים בבית עבר או בבית יצחק אבינו. הוא רק צריך להגיע להכרה שאין עוד מלבדו, שכל האילילים הם הבל ואין, ורק דבר ה' פועל בעולם, ואז ממילא יוכל גם הוא לבצע את אשר בצע יעקב. ממילא יכול יעקב אבינו לטעון כנגד הרועים: מדוע חובתכם כפועלים, או הרצון להשקות את הצאן כבעלים, אינו מביא אתכם לכך שתרימו גם אתם, למרות שאינכם בני ברית, את האבן מעל פי הבאר, ע"י אותה הכרה שאין עוד מלבדו? - אם כלפי רועים בני

יעקב אבינו אומר לרועים: "הן עוד היום גדול, לא עת האסף המקנה, השקו הצאן ולכו רעו" (בראשית כט, ז). אומר רש"י: "... אם שכירים אתם, לא שלמתם פעולת היום (עוד לא השלמתם את חובתכם כשכירי יום, שכן השכירות היא ליום שלם, מדוע א"כ אינכם משקים את הצאן וממשיכים לרעותו), ואם הבהמות שלכם, אף על פי כן לא עת האסף המקנה", וא"כ השקו הצאן ולכו רעו. למה ירבצו הצאן לשוא על יד הבאר, בלא לשתות ובלא לאכול. עונים לו הרועים: "לא נוכל, עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר, והשקינו הצאן". יש מקומות בתנ"ך, שבהם "יכלת" אינה מתפרשת באופן מעשי, אלא באופן משפטי, כגון: "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך" (דברים יב, יז). אין הכוונה שם, כמובן, שלא תהיה יכולת מעשית לאכול מעשר שני וקדשים מחוץ לירושלים, אלא הכוונה היא שלא תהיה אפשרות הלכתית לעשות כן. "יכול אתה, אבל אינך רשאי" (רש"י שם). ועי"ש שהביא דוגמאות נוספות). אם נרצה לפרש באופן זה גם כאן, יהיה איפא פירוש דברי הרועים ("לא נוכל" וכו'), כך: איננו רשאים לגלול את האבן מעל פי הבאר אלא במעמד כל הרועים כולם (כנראה מפאת הסכסם חלוקת מים שהיה ביניהם). אבל כמדומני שאי אפשר לפרש כן. שכן אם כך, היו צריכים הרועים להתנגד גם לכך שיעקב יגלול את האבן מעל פי הבאר. אם אנשי המקום אינם רשאים לגלול את האבן שלא בנוכחות כולם, מדוע ירשו לאיש זר לעשות זאת? והרי לא מצינו שהרועים התנגדו לכוונתו של יעקב לגלול את האבן מעל פי הבאר. חוץ מזה, התורה הרי כתבה במפורש: "והאבן גדלה על פי הבאר" (בראשית כט, ב). לשם מה כתבה זאת התורה? אין זאת אלא כדי לבאר לנו, שהמניעה לגלילת האבן היתה מפאת גודלה, ולא מפני שלא היו רשאים לגוללה. לרועים שהיו שם אין איפא מספיק כח לגלול לבדם את האבן הגדולה הזאת, וזו הסיבה שלא גללוה. והנה, "כאשר ראה יעקב את רחל... ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר" (שם, י)! יעקב לבדו מצליח לגלול את האבן הגדולה מעל פי הבאר! לכאורה היה צריך להיות קשה מאד ליעקב לגלול לבדו אבן גדולה כ"כ, שכמה רועים לא יכולים היו לגוללה. ואולם האמת היא, שהדבר לא היה כרוך במאמצים גופניים מיוחדים מצדו של יעקב. הוא גלל את האבן "כאדם שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית" (רש"י שם). כאילו האבן אינה שוקלת כלום. כיצד הצליח לעשות זאת? - "להודיעך שכחו גדול" (שם). הוא היה כ"כ חזק, עד אשר אין האבן נחשבת אצלו למאומה, והוא גולל אותה "כאדם שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית". מנין ליעקב אבינו כח גופני רב כ"כ? הרי ודאי לא עסק בארבע עשרה שנה שהיה בבית עֶבֶר בפיתוח שרירים. ועוד קשה: אם כוחו שלו גדול כ"כ, מה טוב ומה נעים,

שעניי מאבדים הם את כחם. אם היתה שמה אותם במקום אחר היו התרפים צועקים ומתגלים ללבן, אבל כשמבזים אותם בכך שיושבים עליהם, אין להם שליטה. כל עבודה זרה (התרפים הרי היו ע"ז), אין כוחה (במידה שיש לה בכלל כח) נובע אלא מכך שבני אדם נותנים לה חשיבות. כשלא נותנים לה חשיבות, כשמבזים אותה - אין לה שליטה.

ירמיהו הנביא אומר לישראל: "מֵה תִאֲמְרֵי פִי יִפְקֹד עֲלֶיךָ, וְאַתָּה לְמִדְתָּ אֹתָם עֲלֶיךָ אֲלֵפִים לְרֵאשׁוֹ!" (ירמיה יג, כא) - אלו טענות יוכלו להיות לכם כלפי הקב"ה כשיביא עליכם את מלך בבל להשתלט עליכם ולהגלותכם? הרי אתם עצמכם הרגלתם אותם להיות שליטים עליכם! אמנם הקב"ה עושה זאת בגלל עבירות שונות שהיו בבית ראשון, כפי שאמרו חז"ל (יומא ט, ב), ובכל זאת לא היתה יכולה לבבל להיות שליטה על ישראל, אלמלא שישראל עצמם הרגילו את בבל להיות שליטים עליהם. במה הרגילו ישראל את בבל להיות שליטים עליהם? בכך שכבדו אותם והחשיבו אותם יותר מדי. אימתי קרה הדבר? כשקראו בְּלֹאֲדָן בֶּן בְּלֹאֲדָן מֶלֶךְ בָּבֶל שֹׁלַח שְׁלִיחִים אֶל חֲזַקְיָהוּ - וישמח עליהם חזקיהו" (ישעיהו לט, ב). לשמחה מה זה עושה? מדוע הוא שמח כ"כ? ודאי חזקיהו הצדיק אינו מחפש כבוד ופירסום, הוא ודאי שמח בגלל קידוש השם הגדול שהיה בזה. הרי מדוע שלח מראדך בלאדן את השלוחים הללו? כדי "לדרש (את) המופת אשר היה בארץ" (דהיי"ב לב, לא), כמו שמפורש בתנ"ך (ישעיהו לח, ח), שישעיהו הנביא החזיר את השמש עשר מעלות אחורנית. פעולה זו הורגשה בכל העולם. באמריקה אולי לא הרגישו זאת כ"כ, כי שם היתה שעת לילה, אבל במדינות אסיה הרי היה יום, וא"כ גם בבבל הדבר מורגש. לפתע לעת ערב נהיה אור. מיד מבררים כולם מה קרה פה, איך זה שלפתע פתאום לעת ערב נהיה בוקר? מבררים ושומעים שאלקי חזקיהו החזיר את השמש אחורה. התפעלו, ושלחו ספרים ומנחה אל חזקיהו. אם כן בצדק שמח חזקיהו על קידוש השם הגדול שנעשה בזה, שאפילו בבל מכירה במלכות שמים. ובכל זאת, הנביא רואה (או שהקב"ה גילה לו), שבנוסף לשמחה על קידוש ה' שהיה כאן, ישנה בפנימיות ליבו של חזקיהו נתינת חשיבות יתירה ומיותרת לבבל. אח"כ בא הדבר לידי ביטוי גם בכך, שהוא לא רק שמח עם השלוחים, אלא עושה משתה לכבודם, ואשתו בכבודה ובעצמה עומדת עליהם להשקותם (סנה' קד, א). אפשר להבין ששגריר של מלך זר יש לכבוד בסעודה מלכותית מפוארת. אבל עד כדי כך שהמלכה עצמה תעמוד ותשרת את המסובים! ? זה כבר לא מגיע לשגריר זר. זוהי נתינת חשיבות מיותרת שאינה מגיעה לבבל. חז"ל אומרים עוד, שאף פתח לפניהם את ארון הברית שבמקדש והראה להם את הלוחות (פדר"א פנ"א)! מה הוא מתפעל מהם כ"כ? נכון שהוא מנסה כנראה לקרב אותם לתורה וליראת שמים, ובכל זאת, יחד עם זה, היתה כאן גם נקודה של נתינת חשיבות מיותרת. ה' שולח אליו את ישעיהו, וישעיהו שואל אותו: "מה אמרו האנשים האלה, ומאין יבאו אליך"? (ישעיהו לט, ג) כיצד היה צריך חזקיהו לענות על שאלה זו? אומר רש"י, שהיה צריך

נח עובדי ע"ז יש טענה מדוע לא הגיעו להכרה ב"אין עוד מלבדו", כל שכן שיש טענה כזו אל ישראל שהם מאמינים בני מאמינים. ישראל ודאי צריכים להגיע להכרה ברורה בכך שאין עוד מלבדו. אם היינו מגיעים לכך, לא היתה אז לאף אחד שליטה עלינו.

על הגרי"ז סולובייצ'יק זצ"ל מסופר, שבשעת בריחתו מוורשא (לאחר שנכבשה ע"י הגרמנים בתחילת מלחמת העולם השנייה), כשהדרכים היו מלאות ברוצחים גרמנים, היה מהרהר כל הדרך ב"אין עוד מלבדו", וע"י כך זכה ברוך ה' להנצל מידם ולהגיע בניסים גלויים לוילנא, שהיתה מחוץ לתחום שליטתם (עי' בפרטי המעשה המופלאים ב"ילקוט לקח טוב" עה"ת ח"ה עמ' ס"ב). חיזוק ההכרה בכך "שאין עוד מלבדו ית' שום כח בעולם" וכו', הוא "ענין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות (של) אחרים... שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל" (כלשונו של ר' חיים מוולוז'ין זצ"ל ב"נפש החיים" ש"ג פי"ב ד"ה ובאמת). ואכן בזכות הכרה זו לא היתה להם לרשעים שליטה על הגרי"ז זצ"ל, ובס"ד ניצל מידם. אמנם הרב מבריסק היה גדול הדור, אבל לא רק הרב מבריסק יכול לעשות זאת, כל יהודי (ואפילו גוי, כפי שהזכרנו) יכול וחיוב להגיע להכרה ש"אין עוד מלבדו", ואם היה מגיע להכרה ברורה בכך, לא היה קורה לו כל רע. אמנם היו הרבה צדיקים וגדולי עולם שכן נהרגו בשואה, כידוע, כהג"ר אלחנן וסרמן זצ"ל ואחרים, וגם הם ודאי ידעו והכירו בכך שאין עוד מלבדו ית', אך כנראה לא הגיעו בדבר זה לאותה שלמות שהגיע אליה הרב מבריסק זצ"ל, או שהגיעו אליה אך לא רצו להשתמש בכח זה כדי לצאת מתחת שלטונם של הרשעים, או מסיבה אחרת כלשהיא. אבל הרב מבריסק העיד על עצמו שזה כל מה שעשה - חיזק את הכרתו ב"אין עוד מלבדו", וע"י כך ניצל.

התורה אומרת: "ורחל לקחה את התרפים ונתשם בכר הגמל ותשב עליהם" (בראשית לא, לד). מדוע שמה רחל את התרפים דוקא בכר הגמל? כשקוראים את הפרשה בפשטות, נראה שעשתה זאת כדי להחביאם מלבן אביה, ששיערה בו שירדף אחריהם ויחפשם, ועל כן שמה אותם בכר הגמל, מקום בו לא תשיגם יד אביה, כפי שאכן קרה אח"כ, שלבן ממשש את כל האהלים ואינו מוצא את התרפים, והיא מסבירה לו שאיננה יכולה לקום מפניו מעל כר הגמל, ולבן למרות מומחיותו הרבה ברמאות, לא מעלה על דעתו שהתרפים נמצאים מתחתיה. יפה היה כאן כח הבת מכח האב, ורחל בתו של לבן מצליחה להתגבר על אביה ברמאות, ולהסתיר ממנו את מקום המצאם של התרפים. כך נראים הדברים כשקוראים את הפרשה בפשטות. אבל חז"ל חושפים בפנינו סיבה נוספת, שבגללה החליטה רחל לשים את התרפים דוקא בכר הגמל. חז"ל אומרים (זהר ח"א קסד, ב), שלתרפים אלה היה כח לגלות ללבן מה שקורה. ואולם רק מתי יש להם כח ושליטה? רק כשמכבדים אותם. כשמבזים אותם - סר כחם מעליהם, ושוב אין להם שליטה. רחל יושבת א"כ על התרפים לא רק כדי להחביא אותם, אלא גם כדי לבזות אותם,

אומות... אני בעצמי מנייתים עלי...". ישראל עצמם מינו את הרומאים לשליטים עליהם. הדבר התחיל מזה שיהודה המכבי כרת ברית עם רומי נגד יוון, כפי שמסופר בספר חשמונאים (א, ח), אבל גם הגמרא מביאה במסכת ע"ז (ח, ב), שהיתה ברית בין היהודים והרומאים (להבדיל) נגד יוון. יהודה נותן להם א"כ חשיבות. אח"כ מתפתח מזה מצב, שכשיש מריבה בין האחים החשמונאים הורקנוס ואריסטובלוס, כבר קוראים לרומי לשפוט מי ימלוך (עי' רש"י בשה"ש שם), בסופו של דבר משתלטים הרומאים לחלוטין על ירושלים, והדברים מגיעים עד לחורבן הבית על ידיהם. וממה הכל התחיל? "נפשי שמתני מרכבות עמי נדיב - אני בעצמי מנייתים עלי". אנו עצמנו שמנו אותם אלופים לראש, אנו עצמנו הרכבנו עלינו את הרומאים לשרים. הרמב"ן עה"ת (בראשית לב, ד) טוען, שהדבר נובע עוד מחטאו הקדום של יעקב אבינו, שקרא לעשו 'אָדְנִי' ולעצמו 'עֶבְדְּךָ' - "כה תאמרון לְאָדְנִי לעשו, כה אמר עבדך יעקב" (בראשית לב, ד), שחז"ל (ב"ר עה, ג) באמת באים שם בטענה על יעקב אבינו, וממליצים עליו את הפסוק: "מחזיק באזני כלב, עֶבֶר מִתְעַבֵּר על ריב לא לו" (משלי כו, יז). מה אתה מחזיק באזני הכלב? הכלב מטיל לו שם? הנח לו לטיל ואל תתעסק איתו! עשו נמצא בארצו בשדה אדום, מה אתה שולח אליו שלוחים? מזה באה הפגישה עם עשו והמאבק עם המלאך של עשו שקדם לו. אנו לא היינו יכולים לומר דברים אלו, אבל חז"ל ובעקבותיהם הרמב"ן רואים כאן טענה על יעקב. אז זה גורם שבסוף יחשיבו את עשו, ולבסוף עשו משתלט ומחריב את בית המקדש השני. כמו שבכל החריבה את המקדש הראשון, עשו (רומי) מחריב את המקדש השני.

המעלה של מתתיהו ובניו היתה, שהם לא החשיבו את יוון. יוון הרי היתה בזמנם מעצמה אדירה ששלטה בא"י, ואעפ"כ הם אינם נותנים לה חשיבות. הם מגבירים בעצמם את ההכרה ב"אין עוד מלבדו", וא"כ אין כל שליטה ליוון עליהם, גם אם היא באה עם פילים ועם כל מה שהיא באה. ב"יחַד לָב" שלהם הם זוכים להחזיר את קיום התורה לא"י ולעם ישראל, לטהר את המקדש מכל הטומאות, ולנס פך השמן. הרמב"ם מציין גם, שאחת מתוצאות מלחמת החשמונאים היתה, "שחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה" (הלכ' חנוכה פ"ג ה"א), אבל צריך להבין, שלא זו היתה מטרת המלחמה. כל זמן שהיו ישראל משועבדים ליונים והיונים לא מנעו את שמירת התורה, לא עלה בדעת מתתיהו למרוד בהם. רק מפני שהיונים גזרו על קיום המצוות, מפני שהכריחו לעבוד ע"ז וכדומה, ראו החשמונאים צורך לצאת במלחמה כנגדם. אם לא נלחמו כדי להחזיר את המלכות לישראל, מדוע א"כ מציין זאת הרמב"ם כתוצאה שהושגה על ידי החשמונאים? כמדומני שהוא מתכוון לבאר בכך את הסיבה לכך שבחנוכה תקנו חז"ל לקרוא את ההלל, בעוד שבפורים לא תקנו ההלל. הגמרא (מגילה יז, א) מבארת (על פי אחד התיאורים), שהסיבה לכך שאין קורין את ההלל בפורים, היא מפני ש"אכתי עבדי אחשוורוש אנן". אמנם נגאלנו בפורים, מיתה לחיים, וזה כמוכן חשוב מאד, אבל לחרות לא יצאנו,

לענות: "אתה נביאו של מקום, ולי אתה שואל?!". אך תחת זאת "התחיל מתגאה ואומר: מארץ רחוקה באו אלי, מבבל". גם אם נאמר שבאמת סבור היה חזקיהו שהנביא איננו יודע מנין באו אליו האנשים, עדיין לא היה צריך לענות כך. היה לו לומר: "מבבל באו אלי". ואולם חזקיהו מוסיף שתי מילים: "מארץ רחוקה באו אלי מבבל". בשביל מה צריך לציין שבאו מארץ רחוקה? וכי בקש ממך הנביא למסור לו שיעור בידיעת הארץ? הוא לא ביקש ממך שיעור בידיעת הארץ. א"כ היית צריך לענות: "מבבל באו אלי". חזקה על ישעיהו שידע כבר היכן נמצאת בבל. מדוע מוסיף חזקיהו את המילים "מארץ רחוקה"? משום שהוא מתפעל בלבו מכך, שהשמועה הגדולה על יד ה' הגיעה עד בבל הרחוקה. אמנם התפעלות זו טובה היא, אבל בנוסף לכך היתה כאן גם נקודה של החשבת יתר של בבל. בכך ניתנה שליטה לבבל על ישראל, זהו ה"אָתָּה לְמַדָּתְ אֲתָם עֲלֶיךָ אֲלָפִים לְרֵאשׁ". מה אומר לו הנביא? - "הנה ימים באים, וְנִשָּׂא כָל אֲשֶׁר בְּבֵיתְךָ וְאֲשֶׁר אֲצֻרְךָ אֲבִיתְךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה בְּבַל, לֹא יִנָּתֵר דָּבָר אֲמַר ה'. וּמִבְּנִיךָ אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמֶּךָ אֲשֶׁר תּוֹלִיד יִקְחוּ, וְהָיוּ סְרִיסִים בְּהִיכַל מֶלֶךְ בְּבַל" (שם, ו-ז). גזרה נוראה מוסר לו כאן הנביא מפי ה'. בגלל שאתה כל כך שמח עם הבבלים, אזי כל אותם אוצרות שאתה מתגאה בהם בפניהם, ילקחו לבבל. מה עונה על כך חזקיהו? - "טוב דבר ה' אשר דברת... כי יהיה שלום ואמת בימי" (שם, ח). תשובה זו נראית משונה מאד. מנבאים לחזקיהו על אסון נורא כזה, שבניו יגלו ויהיו עבדים בהיכל מלך בבל, והוא מתנחם בכך שהדבר לא יהיה בימיו? הרי היה צריך לקרוע את בגדיו ולבכות ולהתחנן לבטל את רוע הגזירה! אינני יודע איך אפשר לקרוא פרק זה בלי להזדעזע מתשובתו של חזקיהו! הרי לא מדובר כאן בסתם אדם. זהו הרי אדם שהקב"ה רצה לעשותו משיח (סנה' צד, א)! איך יתכן א"כ שאדם גדול כזה מגיב כך על נבואת ישעיהו? כמדומני שאי אפשר בשום אופן לענות על שאלה זו בלי לקרוא גם בירמיהו (מכאן ראייה שכדאי לדעת תנ"ך). בירמיהו מסופר, שמיכה המורשתית ניבא בזמן חזקיהו ואמר: "וירושלים עיים תהיה והר הבית לבמות יער" (ירמיהו כו, יח). כלומר: ה' כעס על ישראל ועל חזקיהו עד כדי כך, שרצה להביא עליהם את חורבן הבית כבר בימיו, ואולם חזקיהו נכנע לפני ה', כמו שמפורש שם ובדברי הימים (דה"ב לב, כו), ולכן לא בא עליו קצף ה' בימי חזקיהו, אלא נדחה בכמה דורות. הנבואה של ישעיהו א"כ מרגיעה אותו. מיכה אומר לו שמיד יהיה חורבן, ואילו ישעיהו מודיע לו שהחורבן לא יהיה בדורו. לכן "טוב דבר ה' אשר דברת". לעומת מה שהיה צפוי, הרי זו כבר נבואת נחמה, שהעונש נדחה בכמה דורות. אבל יחד עם זאת, העונש לא התבטל, וחזקיהו במעשהו (שנתן לבבלים חשיבות מיותרת), עוד גורם לנתינת שליטה לבבל על ישראל, שליטה אשר ממנה התפתחו בסופו של דבר החורבן וגלות בבל. תהליך דומה היה גם בבית שני עם רומי. רש"י אומר על הפסוק: "לא ידעתי נפשי שמתני מרכבות עמי נדיב" (שה"ש ו, יב) - "...נפשי שמתני להיות מרכבות להרכיב עלי נדיבות שאר

(במדבר יד, כ ואילך). מה זה "ואולם חי אני"? בפשוטו לשון שבועה הוא זה. אבל חז"ל דרשו זאת כך: "מלמד שאמר לו הקב"ה למשה: משה, החייני בדברייך" ! מה פירוש "החייני בדברייך"? רש"י (בברכות שם) מסביר פשוט, אבל שבעים פנים לתורה, וא"כ אולי מותר לומר פשוט אחר ממה שפרש רש"י. אולי מותר לומר שהפשוט הוא, שכוונת הקב"ה היתה לומר, שאם הייתי מוציא לפועל את הגזרה שגזרתי להשמיד את ישראל ח"ו, אזי חיי לא היו חיים, מפני שאני רחמן והיה כואב לי שאני משמיד את ישראל, א"כ בכך שבטלת את הגזירה, ממילא החייתני. החיים שלי הם חיים. אולי מותר לומר כך. צריך לקחת את הדברים ללב. גם את צערם של ישראל, גם כשאין נפגעים, עצם זה שיורים עליהם בפסגות ובגילה ובכל מיני מקומות גם כשזוכים שלא נפגעים, בכל זאת הצער בלסבול ולשבת במצור ובמצוק, כל מכונית שנוסעת, מי יודע אם תחזור לשלום, כל כדור שיורים מי יודע אם לא יכנס לדירה שלי, בגילה או בפסגות, הרי זה צער נורא, צריך להתחשב בצערם של ישראל, וצריך להתחשב גם בצער השכינה.

מצד שני אנחנו יודעים שבמלחמה יש גם השגחה מיוחדת מאת הקב"ה. הקב"ה משגיח תמיד על כל דבר, ובכל זאת במלחמות ישנה השגחה מיוחדת. חז"ל אומרים (ע"ז ב, א-ב), שלעתיד לבוא ישאל הקב"ה את אומות העולם מה הם עשו בעולם, שיתנו דו"ח, אולי מגיע להם שכר עבור משהו. ומובא שם, שפָּרַס בין השאר תטען שעשו מלחמות. ואמר להם הקב"ה: "מלחמות אני עשיתי, שנאמר: ה' איש מלחמה (שמות טו, ג)". על דברים אחרים שהם טוענים שעשו, הקב"ה מודה להם שאכן עשו אותם, אך רק לתועלת עצמם. אבל מלחמות אין הקב"ה מודה כלל שעשו. "מלחמות - אני עשיתי". מה פירוש הדברים? וכי לא בני אדם הם שעושים את המלחמות? פירוש הדברים הוא, שבשעת מלחמה ישנה השגחה מיוחדת של הקב"ה, וא"כ א"א לייחס אותה כלל למעשה בני אדם. א"כ, אפשר שהמלחמה בה אנו נמצאים היא גם לטובה. אם "מלחמות אני עשיתי", אולי נזכה לישועת ה' דווקא ע"י מלחמה. מי יודע.

לפני מלחמת ששת הימים מסר מור"ר הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל שיחה בישיבה, והביא מעשה שמוכא בחז"ל. חז"ל מספרים (ויק"ר פר' כד, ג), שליד מעיין אחד היה מתגורר שד אחד, שהיה נוח לבריות ולא היה מזיק. יום אחד בא השד לאחד מתושבי המקום ואמר לו: דע לך, שישנו שד נוסף שרוצה לבוא ולגור כאן, ושד זה אינו נוח לבריות, אנא עזרו לי לסלקו מכאן. אמר לו אותו אדם: כיצד יכולים בני אדם להשפיע על מאבק בין שני שדים? אמר לו השד: בזמן שאַאֲבֵק בשד החדש, תעמדו ותצעקו "דידן נצח" (=שלנו ניצח). עשו בני העיר כעצת השד, ואכן השד "שלהם" ניצח. לא הבנתי אז ואינני מבין גם היום, מדוע זה מועיל שצועקים שהשד שלנו ניצח, אבל כך אומרים חז"ל, שאם צועקים כן, הוא מנצח. אמר ר' חיים שמואלביץ זצ"ל: אם אצל שדים עוזר לצעוק דידן נצח, כל שכן שאם נצעק שמלך מלכי המלכים ניצח, ודאי שהוא ניצח! במלחמת ששת

וכיון ש"אכתי עבדי אחשורוש אנן", א"כ איננו יכולים לומר "הללו עבדי ה'". מדגיש איפא הרמב"ם, שבחנוכה "חזרה מלכות לישראל", ועל כן בחנוכה כן ניתן לומר "הללו עבדי ה'". הקב"ה אומר לדוד: "דם לָרַב שפכת ומלחמות גדלות עשית, לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת ארצה לפני" (דהי"א כב, ח). וקשה: מה הטענה כאן על דוד? הרי חז"ל אומרים (ילק"ש שמו"ב רמז קמ"ה) שכל הדמים ששפך דוד במלחמותיו עם הגויים נחשבו לפני הקב"ה כקרבתות, שנאמר: "כי דמים רבים שפכת ארצה לפני", ואין 'לפני' אלא קרבן, שנאמר: "ושחט את בן הבקר לפני ה'", מדוע א"כ אי אפשר שדוד יבנה את בית המקדש? תירץ זאת מורי ורבי הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל ואמר, שכשיש מלחמות, אזי קשה לבנות את בית המקדש לשמה. אולי דוד עצמו יבנה לשמה, אבל ישראל שיעסקו בבנין לא יבנהו לשמה, ישראל יתכונן שהבית יגן עליהם מן הגויים, שזכות בית המקדש תגן, כמו שבאמת חז"ל אומרים שבית המקדש מגן מן הגויים, אבל לא כך צריכה להראות בנית בית המקדש. אם מתכוננים בו גם לתועלת עצמית, שיגן מהגויים, הרי חסר ע"י כך ב"לשמה" של בנין בית המקדש. לכן רק בימי שלמה נבנה המקדש, כי "שלום ושקט אתן על ישראל בימיו" (שם, ט). כשיש שלום ושקט, אפשר לבנות את המקדש לשמה. כך הסביר ר' חיים שמואלביץ זצ"ל.

לכבוש את א"י היא ג"כ מצווה, לפי דעת הרמב"ן (בהוספותיו למנין המצוות של הרמב"ם, מ"ע ד') היא אף אחת מתרי"ג מצוות, לא להשאיר אותה ביד אומה מן האומות, אבל "תד לָב" קשה לעשות כאן, קשה לעשות מצוה זו רק לשמה, שהרי סוף סוף אנו נוגעים בדבר. ובכל זאת, גם אם קשה לנו להתכונן לשמה במצות כיבוש הארץ כשאנחנו בצרות מהערכים ומשאר שונאי ישראל, בכל זאת לפחות ניתן לשתף שם שמים בצערנו. חז"ל דיברו על "כל המשתף שם שמים בצערנו כופלים לו פרנסתו" (ברכות סג, א). מה הכוונה לשתף שם שמים בצערנו? שיצטער לא רק בגלל צער עצמו וצער כלל ישראל הסובלים מאומות העולם, אלא גם בגלל צער השכינה. גם השכינה מצטערת כביכול כשישראל מצטערים. כשילד יהודי נפגע בפיצוץ ונקטעות רגליו, רחמנא ליצלן, אין זה צער רק לילד ולהוריו ולכל האנשים ששומעים על כך, אלא גם לשכינה. ילד יהודי בלי רגלים, הרי זה צער נורא לשכינה. בזיון צלם אלקים הוא, שילדי ישראל שוכבים קטועי רגלים, וא"כ הרי זה צער גדול לשכינה. צריך א"כ להצטער לא רק על צערנו ועל צערם של ישראל, אלא גם על צער השכינה, לשתף שם שמים בצערנו. חז"ל אמרו (פסחים ק"ג, ב) ששלושה חייהם אינם חיים, ואחד מהם - רחמנים. אינני יודע אם מותר לומר זאת, אבל אם מותר לומר, הרי כיון שהקב"ה רחמן, א"כ כביכול גם חייו אינם חיים כשהוא רואה את הצרות שלנו! אולי מותר לומר ע"פ זה פשוט בדברי הגמ' בברכות (לב, א). הגמרא מביאה שם, שאחרי מעשה המרגלים, הקב"ה אומר למשה רבינו: "ויאמר ה' סלחתי כדברך, ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ, כי כל האנשים וכו'

הימים כך היה, כידוע, וא"כ בעזרת ה' גם הפעם, אם נאמין חזק שדין נצח, שאלוקי ישראל ינצח, נבין שאין עוד מלבדו, שאין שליטה לא לערפאת, לא לשמאל שלנו, וגם לא לכל השאר, אלא רק "ימין ה' רוממה", ואינני מתכוון למפלגות הימין, אלא לימין ה'. אם נבין שרק "ימין ה' רוממה", אזי יתקיים בנו "ה' איש מלחמה", דידן נצח, ונזכה לראות בישועת ה' ובישועת ישראל, ויהיה שלום ושקט, ואז אפשר יהיה לבנות את בית המקדש, במהרה בימינו, אמן!